

УДК 070.41:[81'42:316.77:32](477)“2014/2016”

КОНЦЕПТ ПАТРІОТИЗМ У СИСТЕМІ БІНАРНИХ КОНЦЕПТІВ СВІЙ / ЧУЖИЙ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІОКОМУНІКАТИВНОМУ ДИСКУРСІ 2014–2016 РОКІВ

Галина Лильо

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, Львів, 79044, Україна, e-mail: halia.lylio@gmail.com

У статті проаналізовано способи вербальної та невербальної актуалізації концепту *патріотизм* у системі бінарних концептів свій / чужий. Розглянуто основні підходи до розуміння поняття *патріотизм* в українському медіадискурсі періоду Революції Гідності й АТО в контексті журналістських стандартів.

Ключові слова: концепт, патріотизм, патріотична журналістика, журналістика відданості, свій-чужий, мова ворожнечі (мова ненависті, «hate speech»).

2014–2016 роки принесли випробування для українського суспільства, для української журналістики зокрема. *Інформаційна війна, гібридна війна, смислова війна, війна за свідомість, бомбардування мізків* – словосполучення, якими рясніють засоби масової інформації. На думку Г. Почерцова, «не **стіна**, а тільки власний сильний **текст** може слугувати захистом. Саме це і є особливістю захисту в смисловій війні» [1].

Актуальність дослідження. Сучасний соціокомунікативний простір насичений концептами, які актуалізують інформаційні образи реальності, трансформуються під впливом певних подій у суспільстві, набувають нових лексичних, культурологічних смислів. Концептосфера медіапростору коригується діалогічністю концептів, їхньою здатністю розкриватися у контексті. «Однією з найважливіших ознак категорійного статусу концептів виступає їхня антиномічність, бінарна опозиція як конститутивна ознака концепту. У параметричних концептів бінарності властива або уточнюваність, або конкретизація, або розширення тощо в діалектичному / логічному аспектах...» [2].

Дефініція поняття *патріотизм* не передбачає лексичної антонімічної пари, проте ядерна лексема *патріотизм* у певних контекстах може творити антонімічні зв'язки. У проаналізованих публікаціях упродовж 2014–2016 років простежуємо соціокомунікативну зумовленість концептуальної антонімії: саме суспільно-політична ситуація в Україні спричинила актуалізацію та кореляцію концептів *патріотизм, свій, чужий*. Таку контекстуальну антонімію, в якій проявляється прагматичний компонент структури лексичного значення слова, в мультимодальних медіатекстах часто використовують для експресії висловлювання, контрастивного зображення дійсності чи поведінки людини.

Концептуальна опозиційна бінарність *свій / чужий* є предметом вивчення філософії, політології, психології, соціолінгвістики, соціології. З огляду на події 2014–2016 років і актуалізацію в соціокомунікативному просторі концептів *патріотизм, свій, чужий*, варто розглянути їхню кореляцію з погляду журналістикознавства.

Теоретичний аспект кореляції концепту *патріотизм* з бінарними концептами *свій, чужий* полягає в контекстуальній синонімії й антонімії понять *патріотизм* та *журналістський / професійний стандарт, журналістська / професійна об'єктивність, журналістські / професійні цінності*. Медіаучасть у періоди суспільних трансформацій позначається як на контенті, так і на лексико-семантичному тлі ЗМК. Конотації, нашарування значень у вербальному вираженні концептів тісно переплітаються із позалінгвальними чинниками актуалізації ціннісних, суспільно значущих концептів, до яких відносимо концепт *патріотизм*. Українські медіа, які звикли до мирних реалій і війну сприймали як екзотику, зіштовхнулися з проблемою професійного висвітлення воєнного конфлікту у своїй країні, який за всіма ознаками є гібридною війною, в котрій інформаційний складник – один із найважливіших.

За період 2014–2016 років темами різних круглих столів, конференцій, семінарів були актуальні проблеми українських медій, серед яких: поєднання чи протиставлення пропаганди і журналістики, етичні норми журналістики, позиція журналіста і / чи громадянина для висвітлення конфлікту, зокрема дилема надавати / не надавати слово представникам з тимчасово непідконтрольних українській владі територій тощо. Скандали, пов'язані з «непатріотичним» контентом, депортації журналістів, які відкрито підтримували країну-агресора та зневажливо ставилися до українців, неодноразові пікети із вимогою скасувати ліцензію на мовлення й підпал телеканалу Інтер загострили увагу медіадослідників до вербалізації аксіологічного концепту *патріотизм* в українських ЗМІ.

Актуалізація терміна **патріотична журналістика** в медійному середовищі й у текстах ЗМІ відкрила потребу конкретизувати дефініцію цього терміна, зважаючи на ядро лексеми *патріотизм*. Дослідники й журналісти-практики, які відстежують головні тенденції й проблеми журналістики, вважають однією із маніпулятивних тактик українських ЗМК замовчування новин, негативних явищ задля підтримки дій влади. Однак Валерій Іванов вживає влучний термін для журналістики, яка замовчує факти, тенденційна у підбірці й висвітленні тем на догоду владі – «так звана **журналістика відданості** (виділення наше – Г.Л.), коли журналіст вибирає з новинного потоку тільки те, що, на його думку, сприятливо відображає його країну» [3]. Цього ж погляду дотримується колишній голова Комісії з журналістської етики **Володимир Мостовий**: «Коли на нашу землю прийшов загарбник, журналісти стикнулися з дилемою – професіоналізм чи патріотизм. Дуже небезпечною є “журналістика відданості”. Вона входить у конфлікт із самою професією, вбиває її. Я вважаю, що треба просто писати правду, не приховуючи злочинів з обох боків» [4].

Тут маємо різні підходи до розуміння дефініції «патріотичної журналістики» й маніпулятивне викривлення словникового значення. За словником, патріотизм – це «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові (а не владі – Г.Л.), готовність для них на жертви й подвиги» [5; 97], отже дефініція патріотичної журналістики не передбачає беззаперечну підтримку дій влади чи однобокого висвітлення фактів, подій, явищ, однак деякі науковці й журналісти опираються на визначення патріотичної журналістики (*patriotic journalism*) від американських дослідників –

«форма журналізму, яка найчастіше розвивається в країнах, що перебувають у стані війни чи в інших критичних ситуаціях. Мета патріотичного журналізму – сформулювати в аудиторії усередині країни таке уявлення про подію, яке відповідало б інтересам влади і, у зв'язку з цим, вважається «найкращим для країни» [6]. «Ти американець передовсім чи журналіст?» і «Ти американець передовсім чи людина?» (Are you an American first, or are you a journalist?, Are you an American first, or are you a human being?) – такі запитання ставлять американські журналісти перш за все собі після терактів 11 вересня 2001 року в США і вдаються до самоцензури, до виходу за межі поняття «патріот Америки», окреслюючи таким підходом *добріший-і-м'якший патріотизм* (kinder-and-gentler patriotism).

Проблема аксіологічного виміру концепту *патріотизм* у контексті журналістських стандартів є актуальною для медіаспільнот наших сусідів – Росії та Польщі, а зважаючи на досі вагомий вплив російських ЗМІ в Україні та на українську журналістику загалом. Ситуацію в російській журналістиці влучно подав О.Панфілов: **«Об'єктивність замінили пропагандою, свободу слова – цензурою, дезінформацію стали називати офіційною точкою зору.** Відтоді в Росії вже немає ні журналістики, ні журналістів, ні достовірних і об'єктивних ЗМІ, ні незалежного телебачення» [7]. Засновник польського видання «Gazeta Wyborcza» Адам Міхнік вважає, що «патріотизм вимагає від людини зайняти одну зі сторін у конфлікті, не показувати цілої правди, інколи брехати, а брехати в журналістиці – це як платити в магазині фальшивими купюрами, це злочин» [8]. Натомість польські журналісти, усвідомлюючи виклики гібридної війни поблизу їхнього державного кордону, безпеліційно заявляють про національний медійний патріотизм і медіаграмотність: «Основне завдання на найближчі роки – переконати якомога більше людей, що активний інтерес до засобів масової інформації є частиною нашого патріотизму. Ми повинні підтримувати свої медіа, незалежно від того, чи є це приватна газета, чи суспільне телебачення, простежити, хто володіє нашим улюбленим виданням, вболівати за польські суб'єкти ЗМІ, ставлячи собі запитання, звідки беруться ті чи інші теми, наприклад, пропозиції конкретних радіостанцій або публікації тижневиків. Подобається нам це чи ні, засоби масової інформації також є частиною політичного суперництва, формуючи наш погляд на різні теми. Таким чином, кожен патріот повинен бути медіаекспертом» [9]. *Польські дослідники поняття «патріотизм» констатують, що після кризи в результаті процесів глобалізації й гомогенізації, в новітніх умовах спостерігаємо спроби визначити нове місце і потребу редефініції патріотизму* [10].

Українські журналісти упродовж 2014–2016 років намагаються балансувати між громадянською позицією, само ідентифікацією, бажанням стати корисним своєму народові у часи випробувань та журналістськими стандартами правдивості, об'єктивності, неучасті. Інтернет-журналістка Наталя Курдюкова вважає, що *«проукраїнська позиція – це в жодному разі не заклик до радикалізму і не підтримка влади»*. Вона пояснює свою думку: *«Як ті бійці, які наразі в АТО, зовсім не обов'язково підтримують чинну владу, вони просто захищають свою Батьківщину. Так само і журналісти відстоюють інтереси своєї країни»* [11]. Натомість журналістка Громадського телебачення Анастасія Станко переконана, що в українських журналістів *«є бажання бути патріотами, а не професіоналами. Вони розуміють патріотизм як приховування правди»* [12]. Тут простежуємо протиставлення понять *патріот* і *професіонал* та зведення до синонімічних поняття *патріотизм* і *приховування правди*.

Ще одним аспектом в кореляції концептів *патріотизм, свій, чужий* є журналістський стандарт «баланс думок». Після інтерв'ю з російськими найманцями чи терористами в українських ЗМІ, повчань від іноземних експертів про упередженість, замовчування, незбалансованість чи заангажованість медіатекстів почали з'являтися публікації щодо дотримання цього стандарту.

Журналістка і дослідниця українського медіапростору Наталя Іщенко справедливо зазначає: «Набір стандартних вимог до журналістських матеріалів під час війни набуває жахливої абсурдності, тому що ці рамки та поради розроблено ТІЛЬКИ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ЗМІ ТИХ КРАЇН, ЩО НЕ Є СТОРОНОЮ КОНФЛІКТУ. Ніхто при здоровому глузді не може вимагати від представників однієї з воюючої сторін (!), які перебувають в зоні конфлікту (!) шизофренічної відстороненості від подій. Але якщо комусь це вдається, це просто означає, що така людина обрала нейтральність – не тільки на полі бою, але всюди у своєму житті» [13]. У публікації «Інформармія» наступає» Наталя Іщенко зазначає, що «немає в медіасередовищі однозначного та адекватного підходу щодо того, як відрізнити журналіста від бійця інформвійни, знявця ворожого впливу від звичайних журналістських текстів та сюжетів. Є якісь спроби статистично відслідковувати баланс думок, вимагати ретельного фактчекінгу, але ж будь-який професійний спеціаліст з інформаційних спецоперацій легко та просто замаскує «інформаційну бомбу» під матеріал, що формально відповідає «стандартам Бі-Бі-Сі». [...] Зрозуміло, що в першу чергу необхідно прийняти недвозначні критерії, за якими «греми філіпси» та «марії столярови» в жодному разі не будуть належати до категорії «журналістів», а телеканали «Звезда» та Life News – до ЗМІ» (День, 23 вер., 2016).

Ще однією спробою підміни справжнього призначення ЗМІ (поінформувати, пояснити) є протиставлення *патріотизму* й *журналістської об'єктивності*. Зокрема, Анастасія Станко стверджує: «Чому цим людям ми віримо на слово, а іншим – ні? Можливо, тоді ми говоримо про патріотизм, а не про журналістську об'єктивність?» [14]. Натомість журналістка Мирослава Барчук вважає, «що за ту катастрофу, до якої сьогодні доведена країна, значною мірою відповідальні саме наші мас-медіа, журналісти і власники телеканалів. Це ми давали майданчики людям, які працювали проти нашої держави. Це ми «балансували» державну точку зору антидержавною». Проблему невиправданої об'єктивності, псевдооб'єктивності тележурналістики критикує Ірина Ванникова: Чи можна уявити, щоб в ефірі американського телеканалу під час операції «Буря в пустелі» вийшло розгорнуте інтерв'ю з Саддамом Хусейном, в якому він розмірковує що потрібно зробити зі Сполученими Штатами Америки? Або щоб під час битви за Англію в 1940 році в ефірі радіо Бі-Бі-Сі транслиювали звернення Йозефа Геббельса? Оскільки українські телеканали, на жаль, дуже структуровані за політичними симпатіями їх власників – ми маємо в ефірі цей результат. Це питання до власників телеканалів. Якщо ти є патріот своєї держави, то в тій ситуації, в якій ми знаходимося, телебачення має припинити бути інструментом для заробляння грошей. Телебаченню необхідно стати головним вихователем патріотизму, відданості й самопожертви заради своєї держави» [15]. Цієї ж думки щодо стандарту об'єктивності в українській медіаспільноті дотримується Наталя Іщенко, наголошуючи на вибірковому характері журналістської об'єктивності в Україні: «Патріотизм – це немодне, а часто-густо просто лайливе слово для так званої української медіа-спільноти. Можна товаришувати з олігархами, можна писати замовні статті

про корумпованих чиновників, але просувати інтереси України – зась. Навіть якщо один проект, наприклад новини на якомусь телеканалі, цілком відповідає критерію «проукраїнських», то вже добірка художніх фільмів або зміст розважальних програм на цьому ж каналі може бути з розряду «совок» або «русский мир». Так би мовити, тримають баланс» [16].

Сергій Рахманін застерігає від крайнощів, у які в умовах війни потрапляють журналісти: «Саме зараз, коли країна потребує нас (упевнений у цьому) більше, ніж до Майдану, нагальніше, ніж під час Майдану, ми уповільнюємо наближення миру своїми маленькими війнами. Країна бачить те, що відбувається, нашими очима. Зараз, коли суспільство тоне в інформації, журналістика смислів має бути затребувана. Але її витісняє журналістика емоцій. Нас почали критикувати частіше, ніж раніше. Нас одночасно примудряються звинувачувати і в блюзнірському розпалюванні війни, і в злочинному угодовстві. І в тому, що ми боягузливо заплющуємо очі, і в тому, що ми нахабно розкриваємо рота. Формені істерики беруться прищеплювати нам об'єктивність, професійні конформісти намагаються вчити нас патріотизму» [17].

Навесні 2016 року сайт «Миротворець» опублікував списки українських журналістів з акредитацією в так званих ДНР і ЛНР та спровокував черговий сплеск дискусії в українському медіапросторі, а з часом негативні відгуки і засудження такого факту стали надходити з іноземних видань. Ця проблема має чітко виражений етичний аспект: «Поки одні йдуть на плаху в силу об'єктивного факту, що бути українським громадянином на окупованих територіях смертельно небезпечно, інші стають добровільним наочним посібником, що ні, мовляв, не небезпечно, головне – вчасно отримати акредитацію і виписати у ворога «патент на українськість» [18].

Головний редактор газети «Донбас», який був у полоні бойовиків, отримавши ще 2014 року премію захисту свободи слова імені Ігоря Лубченка, в інтерв'ю газеті «День» розповів: «Багато журналістів виїхали з окупованих територій і працюють дистанційно, мало хто служить сепаратистам. Бойовики захопили не тільки друковані ЗМІ, а й державну телерадіокомпанію, відкрили там свій канал. У так званій Донецькій республіці переслідують навіть журналістів інтернет-видань, які підтримують Україну. Для «ДНР» патріот України – ворог» [19].

Зважаючи на вищесказане, українським журналістам варто пам'ятати, що виходження хоча б одного компонента з умовної формули трьох «П», яка, за Миколою Тимошиком [20], поєднує, а не протиставляє порядність, професіоналізм і патріотизм, призведе до зниження рівня української журналістики, а в сьогоденних реаліях гібридної війни завдасть непоправної шкоди нашій державі.

Мовний аспект кореляції концепту *патріотизм* з бінарними концептами *свій / чужий* вимагає знайти вербальні й невербальні способи уникнути нетерпимості, домінування, приниження в соціокомунікативному просторі, не знецінюючи аксіологічний потенціал концепту *патріотизм*.

«Мова ворожнечі», «мова ненависті» (від англ. «hate speech»), лексикон конфронтації – соціокультурне явище, характерне для журналістики в періоди загострення чи трансформації суспільних процесів. Нерозуміння, несприйняття переконань, світогляду, ідентичності *чужого / іншого* проявляється на вербальному й невербальному рівнях, формуючи лексикон подальшої конфронтації.

20 жовтня 2015 року під егідою Верховного комісара ООН з прав людини в Женеві відбувся семінар «Роль засобів масової інформації у запобіганні та боротьбі

з пропагандою національної, расової та релігійної ненависті, що є підбурюванням до дискримінації, ворожнечі і насильства», на якому учасники, російські та українські журналісти, виступили зі спільною заявою щодо неприпустимості використання «мови ворожнечі» та «образу ворога» [21]. Видання «Die Welt» констатує, що українці спілкують мовою ненависті, а в умовах кремлівської гібридної війни всіх проти всіх важко визначити конкретного противника, коли межі поміж злочинцями і жертвами розмиті [22]. Українські журналісти, медіа-експерти та влада у жовтні 2015 року оголосили про розробку для представників ЗМІ «Словника нейтральної термінології» для висвітлення конфлікту в Україні. Експерти, зокрема, пропонують застосовувати до ситуації на Донбасі терміни «військовий конфлікт», «збройне протистояння», «конфлікт на Сході України», «зона АТО», «зона конфлікту», «військова агресія (Росії)», «гібридна війна». Стосовно сторін конфлікту – «бойовики», «проросійські сепаратисти», «збройні сепаратисти», «іноземні (проросійські) найманці», «так звані ДНР / ЛНР або угруповання «ДНР / ЛНР», «т. зв. (самопроголошений) «народний губернатор», «ЗСУ, армія України, добровольчі батальйони, офіційний Київ» [23]. Візуалізація такого словника з'явилася ще у липні 2015 року. Для її створення ІМІ (Інститут масової інформації) проаналізував українські та іноземні ЗМІ, які максимально дотримуються журналістських стандартів. Словник був презентований на форумі «Донбас-Україна», який відбувся у Слов'янську 5 липня.

Проте так звана емоційно-оцінна лексика на позначення іншої сторони конфлікту таки з'являється в повідомленнях ЗМІ: «терористи», «терористична організація ДНР», «російсько-терористичні найманці» (це словосполучення журналісти беруть із повідомлень зі штабу АТО і передрукують переважно без змін та авторської обробки, не намагаючись надати інформації більшої нейтральності), «окупанти», «російсько-окупаційні сили», «сепаратисти», «п'ята колона Кремля», «ватник», «рязанські автомийники» тощо. Журналісти називають речі своїми іменами, розуміючи те, що, згідно з гіпотезою лінгвістичної відносності Сепіра й Лі Ворфа, існує причиново-наслідковий зв'язок між реченням і станом речей, тобто не мова визначається реальністю, а реальність – мовою.

Бачимо і відверту мовну некомпетентність журналістів: у прес-релізі Незалежної медіапрофспілки України, де йдеться про випадок оприлюднення даних журналістів на сайті «Миротворець», вжито словосполучення «повстанців на сході країни», однак лексема «повстанець» в українській концептосфері має чіткі асоціативні зв'язки з Українською повстанською армією, тому хвиля обурення в соціальних мережах змусила представників медіапрофспілки подати спростування: «НМПУ наголошує, що вважає діячів так званих ДНР і ЛНР незаконними формуваннями, а їх прихильників – заколотниками, які розхитали ситуацію в країні і пролили багато крові» [24]. Проте словникова дефініція лексеми «повстанець» – «Учасник повстання, заколоту», отже «заколотник» – це абсолютний синонім. Проблемою українських журналістів є переклад матеріалів з англійської мови, коли слово «rebel» подають українською і як «повстанець», і як «заколотник», створюючи тим самим маніпулятивний підтекст про громадянську війну на Сході України без згадки про присутність російських збройних формувань: «Наступна зупинка – Сирія? Заколотники в Україні зважують варіанти на тлі зупинки бойових дій» (Радіо Свобода. 8 жовт. 2015); «Заколотники Донбасу таку допомогу отримували і розраховують на неї і надалі» (ZAXID.NET, 18 вер. 2014).

imi.org.ua

Словник нейтральної термінології

<p>Ситуація на Донбасі</p> <ul style="list-style-type: none"> • Військовий конфлікт • Збройне протистояння • Конфлікт на сході України • Зона АТО • Зона конфлікту • Військова агресія (Росії) • Війна, агресія • Гібридна війна* <p><small>* Держава, яка веде таку війну, домовляється з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок із якими формально повністю заперечується; протистояння йде також невійськовими засобами)</small></p>	<p>Додаткові терміни для опису ситуації</p> <ul style="list-style-type: none"> • Буферна зона • Лінія розмежування • Непідконтрольна українській владі територія • Сторони конфлікту • Зіткнення • Мирне населення 	<p>Сторони конфлікту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бойовини • Проросійські сепаратисти • Озброєні сепаратисти • Іноземні (проросійські) найманці • Т. зв. «ДНР», т. зв. «ЛНР», або угруповання «ДНР», угруповання «ЛНР» • Т. зв. (або самопроголошений) «народний губернатор» тощо • Збройні Сили України, армія України, добровольчі батальйони, офіційний Київ
<p>Ситуація в Криму</p> <ul style="list-style-type: none"> • Анексія території Криму • Тимчасово окупована територія Криму • Окупований Крим 	<p>Постраждалі особи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Внутрішні переселенці • Вимушені переселенці • Внутрішньо переміщені особи • Біженці (якщо особи виїхали в іншу країну) 	<p>Інститут масової інформації</p> <p><small>Укладено на основі українських та міжнародних ЗМІ, які відзначаються високими журналістськими стандартами</small></p>

Візуалізація «Словника нейтральної термінології».

Джерело: <http://imi.org.ua/news/49655-imi-rozrobila-slovník-neytralnoji-terminologiji-schodo-konfliktiv-na-shodi-i-v-krimu.html>

Вживаючи замість запропонованого ІМІ терміна «непідконтрольні українській владі / українському урядові території» (англ. NGCA – non-government controlled area) словосполучення «непідконтрольні Україні території», журналісти створюють можливість маніпулятивного трактування: «території, які не належать Україні», ставлячи під сумнів територіальну цілісність нашої держави. Зокрема, в заголовках публікацій читаємо: «В уряді розповіли, які населені пункти непідконтрольні Україні» (ТСН, 14 лист., 2014), «Непідконтрольні Україні території Донбасу заборгували за газ і електрику 11 млрд гривень» (5 канал, 20 лют., 2015) «Кабмін оновив перелік міст Донбасу, непідконтрольних Україні» (Еспресо. TV, 5 трав., 2015), «Кабмін оновив перелік населених пунктів, непідконтрольних Україні» (Радіо Свобода, 5 трав., 2015), «Із 18 червня СБУ заборонила пропускати через лінію розмежування пасажирські автобуси, що виконують регулярні рейси, і потрапити на непідконтрольні Україні території стало можливо лише на автомобілях місткістю до дев'яти осіб

або пішки» (День, 14 лип., 2015), «На непідконтрольних Україні територіях будуватиметься тоталітаризм, – СБУ» (ЗІК, 23 січ., 2016), «У 9 із 10 випадках роботі місії ОБСЄ заважають саме на непідконтрольній Україні території – Гуг.» (Радіо Свобода, 2 серп., 2016), «Непідконтрольні Україні території Луганської і Донецької областей заборгували близько 24 мільярдів гривень за поставку електроенергії» (24 канал, 8 вер., 2016).

Вже саме використання української мови в обставинах воєнної агресії щодо України є елементом патріотизму і національної безпеки. Лексичні засоби стають маркерами патріотизму й національної ідентифікації на мовному рівні, новітніми шиболетами як словами-перепустками для *чужих* до стану *своїх*. Зважаючи на гасло-привід, щоб виправдати вторгнення – «захист російськомовного населення» – так званий *російськомовний патріотизм* українських військових стає ще одним медіаіфом, який підтримують деякі українські ЗМІ.

У філософському трактуванні *Чужий / Інший* не як гість, а як ворог, загроза, небезпека, що породжує шовінізм, ксенофобію. Однак в умовній тріаді *патріот-свій-чужий* можливе викривлення цієї формули: «Коли ми переможемо, нам треба бути дуже обережними з людьми. Бо той, хто здається нам зрадником, насправді міг весь цей час бути нашим партизаном. А той, хто нам здається патріотом-героєм міг бути кремлівським диверсантом», – каже Олена Стяжкіна, аналізуючи ситуацію на тимчасово окупованих територіях [25].

Сьогодні у сфері знаку ведуть інтенсивну смислову боротьбу. Рене Декарт писав: «Правильно вживайте слова, і ви звільните світ від половини непорозумінь». Когнітивний потенціал концепту *патріотизм*, розкриваючись у вербалізації концептуальних антитез *свій / чужий*, виявляє персвазивні можливості медіатексту, який здатен формувати національну концептосферу. В таких умовах важливо уникати ілюзій нейтральності, бо маємо справу з концептами як елементами ціннісного простору. Коли журналіст у своїх текстах зрікається патріотичної позиції на догоду задекларованій нав'язаній нейтральності, то в сучасних українських умовах це політично забарвлений вибір, адже така нейтральність набуває антиукраїнського значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Почепцов Г. Смислові та інформаційні війни: пошук відмінностей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/smislovi_ta_informatsiyni_viyni_poshuk_vidminnostey/
2. Загнітко А. Класифікаційні типології концептів / А. Загнітко // Лінгвістичні студії. – 2010. – Вип. 21. – С. 12–21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2010_21_4.
3. Іванов В. Вступ // Український медіа ландшафт – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kas.de/wf/doc/kas_43639-1522-13-30.pdf?151209161127
4. Інформаційна війна: від «журналістики відданості» до «кремлівських тролів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/informatsiyna_viyuna_vid_zhurnalistiki_viddanosti_do_kremlivskikh_troliv/
5. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 6.

6. Пашніна О. «Патріотичний журналізм» у висвітленні військових конфліктів у США в контексті етичних журналістських стандартів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2283>
7. Панфілов О. Як російська журналістика перетворилася на обслуговування влади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/27363855.html>
8. Ніколенко А. Засновник Gazeta Wyborcza Адам Міхнік – про моральні орієнтири журналіста та виклики медіаринку: The Ukrainians. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/lyudi/2016-07-04/114626>
9. Bubula: Każdy patriota powinien być medioznawcą. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jagiellonski24.pl/2015/09/24/bubula-kazdy-patriota-powinien-byc-medioznawca/>
10. Justyna Mrugała. Między tradycją a współczesnością: patriotyzm w zglobalizowanym świecie. *Górnśląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa* 4 (2013) s. 75-93.
11. Громадянський журналіст – яка зона відповідальності? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/gromadyanskiy_zhurnalist_yaka_zona_vidpovidalnosti/
12. Настя Станко: «Журналісти розуміють патріотизм як приховування правди». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media/community/article/118890/2016-09-19-nastya-stanko-zhurnalisti-rozumiyut-patriotizm-yak-prikhovuvannya-pravdi/>
13. <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/viyna-zhurnalist-pozyciya>
14. Настя Станко: «Журналісти розуміють патріотизм як приховування правди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media/community/article/118890/2016-09-19-nastya-stanko-zhurnalisti-rozumiyut-patriotizm-yak-prikhovuvannya-pravdi/>
15. Гривінський Р. «Виграти мир – означає виграти інформаційний простір» // День. – 3 квіт. 2014.
16. Іщенко Н. «Бабушка», гранти та олігархи // День. – 22 лип. 2016.
17. Рахманін С. Не стріляй!. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/ne-strilyay-.html>
18. Волошина Л. Патентовані українці. // День. – 13 трав. 2016.
19. Прокопенко М. Патріотизм як принцип журналістики // День. 7 лист. 2014.
20. Тимошик М. В обороні душі нації – української мови / Микола Тимошик / Передм. до кн.: Лизанчук В. «Творімо разом Україну!». – Львів: ПАІС, 2009. – С. 5-10.
21. Українські та російські журналісти закликали відмовитися від мови ворожечі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/ukrainski_ta_rosiyski_zhurnalisti_zaklikali_vidmovitisya_vid_vikoristannya_movi_vorozhnechi_v_zmi/
22. Inga Pylpuchuk. Kann man miteinander reden wo geschossen wird. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.welt.de/debatte/kommentare/article151803335/Kann-man-miteinander-reden-wo-geschossen-wird.html>
23. В Україні розробляють «Словник нейтральної термінології» для ЗМІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/298109.html>
24. Медіа-профспілка шкодує через неточний переклад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmpu.org.ua/2016/05/media-profspilka-shkoduje-cherez-netochnyj-pereklad/>

25. Більшої шкоди для спільної пам'яті про Другу світову, ніж чинить Путін, важко уявити – Кіпіані. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27723815.html>

**THE CONCEPT PATRIOTISM
IN THE SYSTEM OF NATIVE/ ALIEN BINARY CONCEPTS
IN UKRAINIAN COMMUNICATIVE DISCOURSE (2014-2016 YEARS)**

Halyna Lylo

*Ivan Franko National University of Lviv
Generala Chuprynky str. 49, Lviv, 79044, Ukraine
e-mail: halia.lylio@gmail.com*

The article analyzes the ways of verbal and nonverbal actualization of concept patriotism in the system of native/alien binary concepts in Ukrainian communicative discourse. In particular, the author considers main interpretations of the concept patriotism in the Ukrainian mass media during the Revolution of Dignity and war in the context of journalistic standards.

Key words: concept, patriotism, verbal, nonverbal, mass media.